

Fábián László

A szabadság kalandora

(Lux Antal kiállítása elé)

Bárki érzékelheti, pejoratív íze van ennek a címnak, noha én a következőkben éppen ezt próbálom föloldani, mit föloldani? egyenest pozitívrá fordítani, ugyanis nyomban világossá szeretném tenni, az általam ismert magyar képzőművészetből leginkább Lux Antal életműve, példája készlet arra, hogy úgy fogalmazzam meg a „Mi a művészet?” fölöttébb bonyolult, tovább már nem is egyszerűsíthető kérdésre adott válaszomat, hogy az valamiféle alkotói szabadságfok, amely úgy ötvözi az önkifejezésben az általános (emberi?) mondandót, hogy az utóbbit nem csak hitelesíti, de személyesen szavatolja is; ha pedig ez egyike a művészet lehetséges definiálásának, akkor logikus következménye az említett mindenkor legmagasabb szabadságfok: függetlenség minden olyan tényezőtől, mely a legsekélyebb gátat jelenthetné; ideológiák, külső megbízások, klientúrák, divatok, műkereskedelem (naná, naná!) – ebből az aspektusból – mind-mind a művész státusának korlátozását jelentik, mi több, önnön életművének alkalmasint kialakult dogmái szintén, és máris a lehetséges kalandorság kérdésénél vagyunk: illendő-e otthagynia már elért, kikristályosodott eredményeket, és újabb kalandokba bocsátkozni esetleges újabb területek meghódítására? magam pedig – Lux Antallal egyetemben – válaszolom: kutya kötelessége, mert egyébként akadémiámba ragad, ha még annyira privát akadémiámba is; azaz: a kalandor szó használatában különbözöm ezúttal a megszokottól: a sokat kockáztató, kutató művészt minősítem vele, aki képtelen babérjain csücsülni – érezvén azoknak hervatag voltát: a babér örökzöldje ugyanis nem több kopottas metaforánál – festők (és már ezzel a minősítéssel is baj van, hiszen Lux legalább annyira grafikus, szobrász, filmes, fotós, videó-művész, számítógépes, performer, stb., mint amennyire festő), tehát besorolható a kísérletező művész laza kategóriájába, ami valójában nem nagy dicsőség, hiszen egy valóságos művésztől a kísérletezés iránti fogékonyság minimumként elvárható, lényegesebb az, hogy kiforrott ered-

Lux Antal: Piros kalap 4.

ményeket hagy ott újabb lehetőségek kedvéért, ami olyasféle, mint a letét bizonyos kölcsönzéseknél: könnyen odavész, ha a törlesztés nem teljesül; ha ezt a fölöttébb prózai hasonlatot folytatom, akkor ismét csak logikusan el kell jutnom (a hiteltől) a hitelesség problémájához, ugyanis a szavatosságnak ez lenne a kulcsa; nos, a kalandort általában hiteltelennek tekintjük, a szabadság kalandorát voltaképpen a szabadosság lovagjának írhatnánk le, de újfent hangsúlyozom, nem ebben az értelemben használtam eddig sem a kifejezést; már csak amiatt sem, mivel Lux kétféle hitelességet is fölvonultat jelzett kalandorsága mellett: egyfelől a személyes életút hitelességét, másfelől a művészi pálya hitelességét abban a bizonyos szabadságfokban, és – bár előszeretettel választjuk szét a modern művészetelméleti törekvések divatjában az életutat és az alkotói teljesítményt – engedtessek meg esetében úgy fogalmaznom, hogy a kettő mindinkább egymásra kopírozódik, vagy inkább szembeötlő az a törekvése, hogy ő maga kopírozza mindinkább egymásra; mire gondolok? az identitás kérdésére, amely – mellelleg – mindenféle kaland-

Lux Antal: Pók X

dorság alapkérdése is, hogy tudniillik hogyan felel meg egymásnak a főntebb emlegetett életút és művészi pálya, vagy egyszerűbben: ki vagyok én (mint ember az történelemben egyszeri jelenlétemmel), mi az én művészi teljesítményem (abban a történelmi-társadalmi szituációban, amelyben létrejött, netán mennyi hosszabbítást tartogathat számomra az örökkévalóság felé)? de ismétlem, most már akár egymásra helyezve a kettő raszterét, hogy markánsan mutasson föl egy bizonyos alakot (alakzatot) – nem véletlenül használtam az identitás szót sem; számos Lux-műnek ez a látványos fölvetése, netán expressis verbis is megjelenhet; úgyszólván egész életében foglalkoztatta ifjúkori élménye: az 1956-os forradalom és annak egyetlen, számára lehetséges folyománya: az ország elhagyása; mind a harcokban való részvétel, mind a menekülés folyamata, de a kommunista rezsim (puhább vagy keményebb) diktatúrája visszatérő témái – elsődlegesen – filmjeiben, videóiban, noha más műfajokban is, állítom, rögeszmésen a szabadság aspektusából, valamint azt is állítom, hogy újabb és újabb fölvetések, fogalmazásmódok, újragondolások kalandjai egytől-egyig ide vezethetők vissza, emiatt nem tudott, sosem is akart lecövekelni – még az erre igazán sok késztetést nyújtó Berlin ellenére sem, ahol évtizedek óta él – egyetlen stílusirányzat mellett sem: pop, geometria,

koncept, transz-avantgard, bármi érintette is (a technikák változásáról nem beszélve), mindegyikből kivette azt, ami számára aktualizálható volt, hogy aztán kamatostul visszaadja (hitelesség, ugye?) annak a személyes modulációnak formájában, amit összeségében Lux életművének nevezünk, és amely summázatot nyugodt lélekkel, kockázat nélkül vállalhatjuk egy hetven esztendősként esetében; azazhogy: lehetséges, hogy elsiettem a dolgot, az a bizonyos szabadáságfok ugyanis mindmáig lényege ennek a művészi magatartásnak, nem baj, sőt, örömteli, hogy nem lehetünk biztosak az életmű kerekességében, hiszen bármikor kész „megrázni magát”, újabb kalandra indulni – az én kalandoromnak egyszerűen ilyen a természete...

Lux Antal: Álom X